

SPOMENICE ŽELIMIRA JANEŠA IZ FUNDUSA MODERNE GALERIJE

Želimir Janeš (Sisak, 12. prosinca 1916. – Zagreb, 22. siječnja 1996.) u svom je mnogobrojnom medaljerskom opusu iz temelja promijenio poimanje hrvatske suvremene medalje uvodeći forme taktila i stajačica. Problematiziranjem i proširivanjem medijalnosti medalje i kiparskim eksperimentiranjem nastale su posve nove plastične forme. Njegove medalje ne samo da nisu negirale dotadašnje poimanje medalje kao počasnice kojom se odaje zahvalnost, nego su osnažile percepciju osobnog doživljavanja priznanja. U fundusu Moderne galerije čuva se devet počasnica Želimira Janeša nastalih krajem šezdesetih i početkom sedamdesetih godina dvadesetog stoljeća, a imaju sva obilježja majstorskoga djela jednog od najvećih hrvatskih medaljera.

Akademski kipar, dugogodišnji profesor na Akademiji likovnih umjetnosti u Zagrebu i akademik **Želimir Janeš**, iznad svega je jedan od najinventivnijih hrvatskih medaljera. Ekstenzira poimanje i oblikovanje male plastike razrađivanjem formi, prvenstveno nadahnut oblicima iz prirode. U svom bogatom i raznorodnom medaljerskom opusu prvi je uveo nekiparske materijale i nove oblike. Uvodi pojam *taktile* kao kiparski oblikovanu formu koja dodirivanjem još izravnije i suptilnije pobuđuje osjet strukture i volumena.

Devet počasnica Želimira Janeša iz fundusa Moderne galerije nastalo je od 1967. do 1972. godine. Sve su lijevane u bronci i dvostrane su. Većina od njih pribavljena je za fundus muzeja otkupima Gradskog i Republičkog fonda tijekom 1970. i 1972. godine, s izložbe *Petog zagrebačkog salona* 1970. godine i izložbe Štoviček – Janeš, koju je priredilo Hrvatsko numizmatičko društvo 1972. godine u Muzeju za umjetnost i obrt.

Portretne medalje

Janeš se realističkim *Autoportretom* iz 1953. godine (MG-2340) potvrdio kao vrstan portretist, što je posebice izraženo u njegovu medaljerskom opusu, kojim se intenzivno počinje baviti šezdesetih godina prošloga stoljeća.

1. *Ljubo Karaman*

1967. g.

dvostrana medalja

lijevanje, bronca

Ø = 97 mm

MG-2978

Avers: Glava starijeg muškarca u profilu na desno. Uokolo gore natpis: LJUBO KARAMAN. Uz rub dolje natpis u dva retka: AETATIS- SUAE/ LXXX. Signatura dolje desno: Ž. J. (između riječi u prvom retku).

Revers: U blago konkavnom polju ulomak pletera. Između natpis (na latinskom) u sedam redaka: CLN/ DVX / HROATORIN / TE (m) PVS / D / IR - ISCLV – DVCE / MAGNV. Signatura dolje lijevo: Ž. J. (umetnuta u prvu riječ šestog retka).

Medalja je izdana u povodu 80. rođendana Ljube Karamana (Split, 15. lipnja 1886. - Zagreb, 19. travnja 1971.), istaknutog hrvatskog povjesničara umjetnosti i konzervatora.

2. *Jakov Gotovac*

1968. g.
 dvostrana medalja
 lijevanje, bronca
 Ø = 96 mm
 MG-7864

Na *aversu* glava zrelog muškarca u profilu na lijevo: s naočalama i proćelav. Ispod natpis: JAKOV GOTOVAC. Uz rub u polju desno po sredini signatura u obliku monograma: Ž. J. Na *reversu* tri nejednake pačetrovine; na pačetrovini lijevo stilizirani glazbeni ključ, a na pačetrovini desno stilizirani natpis u pet redaka: 50 GODINA / JAVNOG / SKLADA - / TELJSKOG / RADA. Pačetrovina po sredini dolje u obliku je starohrvatskog ulomka s pletrom. Uokolo natpis iz četiri dijela: UDRUŽENJE – KOMPOZITORA – HRVATSKE – 1968. U polju lijevo signatura u obliku pečata: Ž. J.

Hrvatsko udruženje kompozitora naručilo je 1968. godine medalju u povodu 50. obljetnice javnog djelovanja skladatelja i dirigenta, akademika Jakova Gotovca (Split, 11. listopada. 1895. –Zagreb, 16. listopada 1982.).

Medalja je za fundus Moderne galerije pribavljena u sklopu darovnice akademskog slikara i medaljera Dalibora Paraća, 2016. godine.

3. Milka Trnina

1972. g.
 dvostrana medalja
 lijevanje, bronca
 51,2 x 59,8 mm
 MG-2979

Avers: U polju neobrađena otkova grčke dekadrahme koncipirana forma medalje s pravilnom kružnicom. U polju portret žene u profilu na lijevo, skupljene kose. Uz rub lijevo i desno natpis u dva dijela: MILKA - TRNINA. Uz rub gore desno signatura: ŽJ/ 72.

Revers: Dijagonalno u polju prikaz slavuja na lijevo. U polju lijevo natpis iz dva dijela: NA / ČESMI; a gore desno natpis: VEZIŠĆE. Uz rub medalje lijevo i desno po godina: 1863. - 1941.

Milka Trnina (Vežišće u Općini Križ pokraj Ivanić-Grada, 19. prosinca 1863. - Zagreb, 18. svibnja 1941.), bila je velika hrvatska operna umjetnica s međunarodnom reputacijom.

Društvene počasnice

4. Akademija likovnih umjetnosti u Zagrebu

1968. g.

dvostrana medalja

lijevanje, bronca

67 x 72 mm

MG-2817

Avers: U polju nepravilnog kruga imaginarni presjek zgrade (Akademije likovnih umjetnosti) s četiri udubljena polja s prikazom interijera s izduženim likovima pri radu. Gore uz rub natpis: A. L. U. Signatura dolje lijevo: Ž. J.

Revers: U polju nepravilnog kruga polje razdijeljeno u šest polja; gore lijevo i desno udubljeno, srednje ispupčeno; dolje lijevo i desno ispupčeno, a u sredini udubljeno (s akronimom Akademije (A.L.U.): u svakom po jedno slovo izvedeno u različitim slikarskim, kiparskim i grafičkim tehnikama. U ispupčenom polju gore godina osnutka Akademije: MCMVI, dolje u ispupčenom polju uz rub natpis: ZAGREB.

5. Tristota obljetnica Filozofskog fakulteta u Zagrebu

1969. g.

dvostrana medalja

lijevanje, bronca

Ø = 61,9 mm

MG-2815

Avers: maketa starog Zagreba: desno Kaptol, lijevo Gradec. Gore desno prikaz sunca s radialnim zrakama, i s oznakama strana svijeta. Dolje uz rub natpis: ZAGRABIA. Uz rub gore desno signatura: Ž. J. (mongram).

Revers: Na kružnici u sredini prikaz godina u dva retka: 1669/ 1969 (sa stiliziranim lišćem). Uokolo, na upuštenoj vrpci, natpis: FACULTAS PHILOSOPHICA ZAGRABIENSIS.

6. Pedeset godina Arhitektonskog fakulteta u Zagrebu

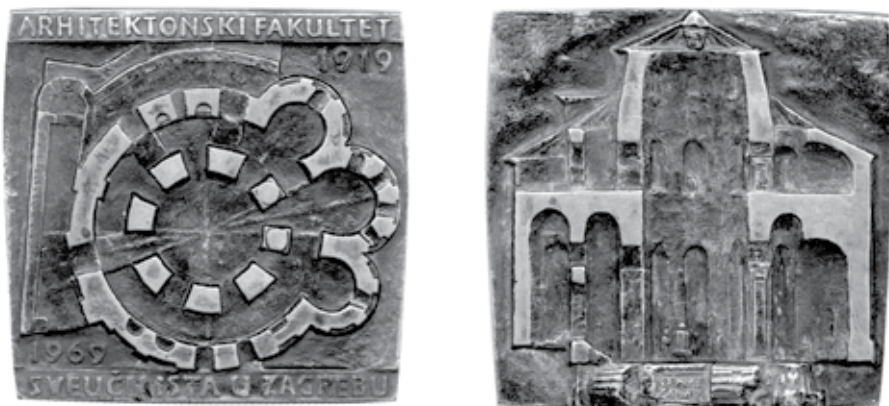
1969. g.

dvostrana plaketa

lijevanje, bronca

70,8 x 74,8 mm

MG-2816

Avers: Upisani reljefni tlocrt crkve sv. Donata (sv. Trojstvo) u Zadru. U kutu: desno gore i lijevo dolje po godina: 1919 -1969. Uz rub gore i dolje na vrpici natpis: ARHITEKTONSKI FAKULTET/ SVEUČILIŠTA U ZAGREBU.

Revers: Reljefni presjek crkve. Dolje, na istaknutoj konzoli od fragmenata rimske kolone i kapitela, natpis u dva retka: DONAT / ZADAR.

7. Dvadeseta obljetnica Školske knjige

1970. g.

dvostrana stajaćica

lijevanje, bronca

101 x 123 mm

MG-3027

Avers: U pačtvorinastom valovitom polju (na četvrtastom postolju) u udubljenju postolje od knjiga: rastvorena knjiga s dva slova iznad polegnute knjige: Š. K.; ispod godine u dva retka: 1970/1950 (na dva hrpta knjiga). Lijevo i desno shematski prikaz učenika koji sjede u klupama; dva učenika lijevo u profilu na desno, tri učenika desno u profilu na lijevo.

Revers: U pačtvorinastom valovitom polju (na četvrtastom postolju), u ispupčenju prikaz portala u čijem je otvoru uspravljena djevojčica koja u svakoj uzdignutoj ruci drži rastvorenu knjigu; iznad sunce i po ptica sa svake strane; iznad portala dva su slova: Š K. U polju desno tri figure učenika idu na lijevo; u polju lijevo četiri uspravljene figure učenika s knjigama u rukama. Signatura u obliku monograma na rubu lijevo dolje: Ž. J.

8. Korablja Marka Marulića

1970. g.

dvostrana medalja

lijevanje, bronca

Ø = 78 mm

MG-2980

Avers: Na pramcu starohrvatske korablje na jedra shematski prikaz više likova. Signatura dolje desno: ŽJ / 70 (u dva retka, na desno).

Revers: U udubljenom pačetvorinastom polju gljagoljsko slovo „Č”. Preko toga natpis u devet redaka: OVDI USRID LUKE / NAŠA MLADA PLAVCA / UZDVIGLA JE JIDRA / VOLJNA / SMINA I NOVA / I HO(J)TE ĆA POJTI / PUTOM SVOJEG / PLOVA / TIN UJEVIĆ. Uz rub prema lijevom natpis: KORABLJA MARKA MARULIĆA.

9. Narodno sveučilište

1970. g.

dvostrana stajaćica

lijevanje, bronca

135 x 30 x 135 mm

MG-2908

Spomenica je podijeljena u dva okomita pačtvorinasta polja nejednakih rubova, povezanih kružnim medaljonom pri dnu i nejednakim istacima za oslonac.

Avers: Na pravokutnicima su natpisi iz više redaka, u dva dijela. U lijevom polju pri dnu medaljon s prikazom raskriljene sove prema naprijed. U lijevom polju natpis u šest redaka: ŠKOLA ZA OPĆE / OBRAZOVANJE / RADNIKA / CENTAR ZA / PORODICU I / DOMAĆINSTVO. U desnom polju natpis u pet redaka: CENTAR ZA / DRUŠTVENO / OBRAZOVANJE / OMLADINE I / PIONIRA. U lijevom polju, pri dnu natpis: CENTAR, a u desnom natpis u dva retka: ZA CIVILNU / OBRANU. U medaljonu na dnu, uokolo natpis: NARODNO SVEUČILIŠTE GRADA ZAGREBA. Signatura na istaku dolje lijevo: Ž. J. / 70.

Revers: U lijevom pačtvorinastom polju natpis u četiri retka: CENTAR / ZA FILM / I FILMSKU / KULTURU. Dolje natpis u dva dijela: Š – KOLA. U desnom polju nastavak natpisa u devet redaka: ZA KULTURU / CENTAR ZA / DRUŠTVENO / OBRAZOVANJE – / MUZIČKA / NARODNA / ŠKOLA / STRANIH / JEZIKA. Na medaljonu lijevo u polju godina: MCMVII, uokolo natpis: PUČKO UČILIŠTE ZAGREB. Na medaljonu po sredini je grb grada Zagreba.

Plakete, medalje, *taktile*, *stajačice* i *pokaznice* Želimira Janeša dodjeljivane su kao nagrade ili posvete.

U malom okviru sintetski je oblikovao najraznorodnije teme, percipirajući bit predstavljenog, oblikujući ga na najvišoj umjetničkoj razini, ali na dostupan i jasan način. Janešove medalje, taktile i stajačice odlikuje amblemska višeslojnost, istodobno poimana kao sažeta arhitektoničnost i poetska senzibilnost. Janeš je medalji pristupao prvenstveno kao recentnom artistskom izazovu, uspješno svladavanom zahvaljujući vlastitom talentu, sposobnosti i oformljenom izričaju. Neponovljivost, plastična kompaktnost i razvijena forma bogatog i jedinstvenog medaljerskog opusa oblikovanog različitim postupcima, karakterizira monumentalnost kiparskih djela jer je Želimir Janeš suvremeno koncipirao memoriju i naslijeđe i tim postupkom anulirao razdjelnicu između skulpture i medalje.

Želimir Janeš snažno je utjecao na mlađe generacije hrvatskih medaljera (Zdravko Brkić, Damir Mataušić, Željko Zima) te je svojim umjetničkim i pedagoškim djelovanjem uvelike pridonio razvoju male plastike i medaljerstva s nacionalnim i međunarodnim postignućima.

Literatura

- Baćani, Iskra*, Zbirka Janeš Gradskog muzeja Sisak, Gradski muzej Sisak, Sisak, 2013.
- Fabry, Edgar*, U spomen Želimiru Janešu (1916.-1996.), Numizmatičke vijesti, br. 69., Zagreb, 2016., str. 298.
- Gareljić, Tatijana*, Medaljerstvo akademskog slikara Dalibora Paraća, Donacija Modernoj galeriji, Moderna galerija, Zagreb, 2016.
- Gareljić, Tatijana*, Hrvatska suvremena medalja, Moderna galerija, Zagreb, 2016.
- Mesinger, Bogdan*, Traktat o medalji, Treći memorijal Ive Kerdića, Galerija likovnih umjetnosti, Osijek, 1987.

Mesinger, Bogdan, Želimir Janeš, medaljerski rizničar hrvatske kulture, Šesti memorijal Ive Kerdića, Galerija likovnih umjetnosti, Osijek, 1998.

Mirnik, Ivan, Zbirka medalja Berislava Kopača, Arheološki muzej, Zagreb, 2005.

Šimat Banov, Ive, Želimir Janeš, Tihi čovjek u središtu, Matica hrvatska Sisak, Narodna knjižnica i čitaonica Vlado Gotovac Sisak, Sisak, 2012.

Šimat Banov, Ive, Hrvatsko kiparstvo od 1950. do danas, Naklada Ljevak, Zagreb, 2013.

Zlamalik, Vinko, Štoviček - Janeš, Muzej za umjetnost i obrt, Hrvatsko numizmatičko društvo, Zagreb, 1972.

Zlamalik, Vinko, Memorijal Ive Kerdića, Osijek - Zagreb, 1980.

Izvori za biografije

Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Online izdanja:

- Hrvatski biografski leksikon, <http://hbl.lzmk.hr/>
- Hrvatska enciklopedija, <http://www.enciklopedija.hr/>
- Proleksis enciklopedija, proleksis.lzmk.hr/